

Summary

Prokopenko I., Doronin V. Protection of rights and freedoms in Russia and Ukraine.

This article is dedicated to the analysis and study of comparative assessment of human rights and freedoms in Russia and Ukraine. Defined constitutionally enshrined foundations of human and civil rights listed international legal standards of decent living conditions and civil rights and tasks of improving these issues in Ukrainian and Russian legislation.

Key words: protection of rights and freedoms, society, human rights organizations, and international treaties.

УДК 342.511

В. В. ДУБАС

Вікторія Василенна Дубас, аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ (ЗА ПОЗИЦІЯМИ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ)

Права та свободи людини і громадянина, поряд із демократією та верховенством права, є ключовим принципом Ради Європи, як і, зрештою, будь-якої конституційної держави. Саме з метою належного забезпечення прав та свобод людини і громадянина спільнота утворює державу, формує її апарат та обирає законодавчий орган. Водночас дотримання прав та свобод є однією із найгостріших проблем сьогодення. Розвиток суспільних відносин та виклики сучасного устрою світу зумовлюють необхідність запровадження ефективних інструментів їхнього захисту. Це повною мірою стосується і України, де стан захисту прав і свобод вимагає серйозного вдосконалення. Доказом цього є кількість звернень до Європейського суду з прав людини від осіб, які перебувають під юрисдикцією України, що свідчить про наявність проблем у національному механізмі захисту прав і свобод людини, у тому числі – судовому. Покращити ситуацію може запровадження нових процесуальних гарантій захисту прав та свобод людини і громадянина, реформування конституційної юрисдикції в частині забезпечення індивідуального доступу особи до конституційного правосуддя шляхом запровадження інституту конституційної скарги.

Внаслідок прийнятих Верховною Радою України змін норми Основного Закону закріплюють право кожного звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України. Проте інститут конституційної скарги до правової системи України все ще не запроваджений, адже механізм її функціонування досі залишається законодавчо невизначеним. Приймаючи такий закон, необхідно враховувати накопичений європейськими державами досвід функціонування цього інституту, а також розроблені на основі його вивчення та узагальнення рекомендації Ради Європи та її органів, зокрема Європейської комісії «За демократію через право» (далі також – Венеціанська комісія). Остання провела ґрунтовні емпіричні дослідження, у яких визначено пов'язані із запровадженням конституційної скарги ризики та переваги, на основі чого розроблено відповідні стандарти.

Інститут конституційної скарги був об'єктом досліджень українських вчених, зокрема А. Головіна, А. Селіванова, В. Кампо, В. Погорілка, В. Скоромохи, В. Сташиса, В. Тація, В. Тесленка, В. Тихого, В. Шаповалова, І. Олійника, М. Гульгая, М. Савенка, М. Селівона, М. Цвіка, О. Безбожної, О. Петришина, П. Євграфова, С. Вдовіченко, С. Шевчука, Ю. Барабаша, Ю. Тодики та інших. Питанням, пов'язаним із функціонуванням інституту конституційної скарги, присвячено праці іноземних дослідників, зокрема Л. Багінської, Б. Банашака, А. Біштіга, М. Боднара, К. Буджіло, А. Боянчика, Л. Гарліцького, М. Граната, М. Дерлатки, І. Кравець, Л. Лехнера, Є. Танчева, П. Тулея та інших.

У своїх публікаціях науковці розглядали різні аспекти правового регулювання інституту конституційної скарги, а також особливості функціонування конституційної юрисдикції у країнах, де цей інститут працює. При цьому в деяких дослідженнях використовуються окремі позиції Венеціанської комісії щодо конституційної скарги. Проте систематизованого та комплексного аналізу функціонування конституційної скарги у дослідженнях Венеціанської комісії не було проведено. Водночас такий аналіз потрібний для системного розуміння алгоритму функціонування конституційної юрисдикції в країнах із європейською моделлю конституціоналізму, що є зразком для конституційного розвитку України¹.

Метою цієї статті є дослідження європейських стандартів конституційної скарги на основі систематизації та аналізу позицій Європейської комісії «За демократію через право», а також розробка пропозицій щодо їхньої імплементації в Україні з метою забезпечення ефективності національної моделі конституційної скарги.

Досягнення цієї мети потребує розв'язання наступних наукових завдань: проведення аналізу чинних норм, які закріплюють право на конституційну скаргу та його реалізацію; з'ясування моделі конституційної скарги, обраної Україною; виокремлення з позицій Венеціанської комісії обов'язкових критеріїв ефективності конституційної скарги; обґрунтування шляхів їх реалізації в Україні.

25 листопада 2015 р. Президент України вніс на розгляд парламенту законопроект про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, який був прийнятий Верховною Радою України 8 скликання; зміни до Конституції України набули чинності 30 вересня 2016 року.

Одним із ключових нововведень закону став саме інститут конституційної скарги. Так, приписами частини третьої ст. 55 Конституції України передбачено право кожного звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. Також норма ст. 151-1 Основного Закону закріплює, що Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано².

Запровадження конституційної скарги (*amparo*) у правову систему України є одним із викликів для неї та водночас пріоритетів на шляху до демократії. При цьому передбачений Конституцією України додатковий інструмент захисту прав та свобод повинен стати ефективним механізмом реалізації не лише положень Основного Закону, а й міжнародних стандартів прав людини. Конституційна скарга у європейських країнах є важливим інструментом захисту прав та свобод, а також тим запобіжником, який зменшує кількість звернень до Європейського суду з прав людини. Тому її запровадження є цілком логічним для держави, в якій проголошується верховенство права та гарантуються права людини.

На необхідності запровадження конституційної скарги як ефективного інструменту захисту порушених прав і свобод неодноразово наголошувала Венеціанська комісія. Однак чітко прописані механізми та процедури реалізації права на конституційну скаргу є не менш важливим, ніж її декларативне закріплення в Основному Законі держави. А це, у свою чергу, зумовлює нагальну необхідність внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» або прийняття його у новій редакції.

Як відомо, у квітні цього року Верховній Раді України не вдалося прийняти проект закону «Про Конституційний Суд України», яким, зокрема, встановлювався порядок подання і розгляду конституційних скарг, а тому процес розробки законодавчої бази для цього інституту триває. При цьому, на наш погляд, потрібно неодмінно звернути увагу на сформовану європейську конституційну практику, одним із джерел якої є доробок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії). Остання, до слова, виступає активним учасником конституційної реформи в Україні.

Венеціанська комісія неодноразово наголошувала, що функціонування інституту прямої індивідуальної скарги в кожній державі має свої функціональні та процесуальні особливості. Інститут конституційної скарги та її функціонування на практиці найбільш детально проаналізовано в доповіді Венеціанської комісії «Про пряму доступ до конституційного правосуддя»³. Визначаючи роль конституційної скарги як одного із механізмів, що дозволяє звертатись до органу конституційного правосуддя у разі порушень конституційно охоронюваних прав, Європейська комісія «За демократію через право» підкреслила, що конституційна скарга має на меті сприяння розвитку внутрішньодержавних засобів правового захисту та спрямована на створення передумов для захисту прав людини через інструменти конституційного правосуддя⁴.

У даному дослідженні Комісія дійшла висновку про переваги інституту повної конституційної скарги (*full constitutional complaint*), зазначивши, що «... конституційна скарга повинна захищати не лише від протиправних актів, але й від неконституційних актів або актів, які є законними, але неконституційними...» (абз. 36)⁵. Інститут повної конституційної скарги давно успішно функціонує у більшості державах Європи, зокрема Німеччині, Іспанії, Бельгії, Мальті, Чехії, Хорватії, Грузії та інших, в яких кожна людина може звернутись до Конституційного Суду з питань визначення конституційності прийнятого стосовно неї будь-якого правового акта, якщо вона вичерпала інші можливості захисту своїх конституційних прав. На противагу повній, нормативна скарга має обмежені об'єкти. Її об'єктами оскарження, зазвичай, є норма закону, конституційність якої оспорується в Конституційному Суді. Подібний інститут функціонує в Польщі, Росії, Латвії, Вірменії та у деяких інших країнах. Як слушно зазначається у вітчизняній літературі, серед сильних сторін повної конституційної скарги є не лише всеосяжний захист конституційних прав, а й субсидіарний характер засобу правового захисту в Європейському суді з прав людини з можливістю вирішити значну частину проблеми з прав людини на національному рівні⁶.

Слідуючи цій позиції, у Висновку стосовно пропозицій до проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів Венеціанська комісія підкреслила необхідність запровадження в Україні повної конституційної скарги. Так, у ньому зазначено, що в Україні не передбачена можливість оскарження до Конституційного Суду України правових актів індивідуального характеру, що мають неконституційний характер. Таким чином, порушення прав людини індивідуальним актом, у тому числі й випадки надмірно тривалої процедури, не можуть бути оскаржені до Конституційного Суду України (абз. 11)⁷. На необхідності запровадження повної конституційної скарги Венеціанською комісією наголошувалося й у низці інших висновках щодо України.

Із системного аналізу норми ст. 151-1 Основного Закону зрозуміло, що останні закріплюють так звану нормативну конституційну скаргу. Разом із тим в останньому висновку щодо реформи правосуддя в Україні Венеціанська комісія зазначила, що «конституційна скарга запропонована ст. 151-1 є прогресивнішою порівняно із зверненням про офіційне тлумачення Конституції України, оскільки за заявою особи можуть скасовуватись неконституційні закони. Вказане вітається, навіть якщо це не запровадження повної конституційної скарги ... відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії» (абз. 52)⁸.

Варто підкреслити, що в параграфі 52 вищезазначеного висновку Венеціанською комісією було наголошено, що конституційна скарга може бути подана лише після вичерпання усіх інших національних засобів юридичного захисту. Аналогічної позиції Комісія дотримувалась й при запровадженні конституційних скарг в інших державах, зокрема в Азербайджані (абз. 9)⁹ та Угорщині (п. 4 абз. 54)¹⁰. У такому разі розуміння вичерпання усіх засобів юридичного захисту зводиться насамперед до його ефективності в розумінні ст. 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод¹¹, внаслідок чого потрібно врахувати декілька факторів. Тому слід звернути увагу на те, що коли особа має обґрунтовану скаргу на порушення її прав, то повинен бути відповідний засіб захисту перед національною владою, яка не обов'язково має бути судовою, й мусить володіти повноваженнями прийняти рішення по скарзі і забезпечити поновлення порушених прав та свобод. Тому Комісія у висновку на проект закону про Конституційний Суд Чорногорії звертає увагу на принцип індивідуального розгляду кожної скарги окремо і зауважує, що «у таких рідкісних та виняткових випадках Конституційний Суд повинен приймати індивідуальні конституційні скарги навіть до вичерпання цих неефективних засобів юридичного захисту» (абз. 60)¹².

Щодо суб'єктів звернення, то правом подання конституційної скарги відповідно до внесених змін наділено осіб, що потребує законодавчого визначення розуміння поняття «особа». У разі системного аналізу приписів Конституції України, в якій у розділі 2 «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» передбачено право на конституційну скаргу, можна дійти висновку, що йдеться саме про фізичних осіб: людину, громадянина. Якщо ж виходити із широкого тлумачення поняття «особа», то правом на конституційну скаргу володіють як фізичні, так і юридичні особи, що, безумовно, є однією з умов ефективного засобу правового захисту прав та свобод і належить до рис повної конституційної скарги. Зокрема, у висновку щодо конституційних змін при реформі судової системи в колишній Югославській Республіці Македонія Комісія звертає увагу, що право на звернення із конституційною скаргою повинно належати «фізичній або юридичній особі», а також «індивідуальні конституційні скарги можуть стосуватись не лише порушення прав громадян по суті, але й інших приватних осіб, у тому числі й іноземців та юридичних осіб» (абз. 88)¹³.

З огляду на потребу законодавчого врегулювання процедури розгляду конституційної скарги постає важливе питання строків розгляду спору. Вирішуючи його, потрібно звернути увагу на Звіт Венеціанської комісії щодо ефективності національних засобів правового захисту з огляду на надмірну тривалість судового розгляду, у якому, посилаючись на прецедентне право Європейського суду з прав людини, Венеціанська комісія встановила, що на конституційному суді лежить обов'язок організувати свою судову процедуру відповідно до вимог ст. 6 Конвенції. Це означає, що запровадження конституційної скарги мусить бути здійснене у такий спосіб, щоб загальний строк судового розгляду не продовжувався надмірно. З цього обов'язку конституційного суду випливає, що останній повинен мати можливість і ресурси, які дозволять ефективно впоратись із додатковим навантаженням¹⁴.

Поряд із тим, відповідно до ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право на подання індивідуальної заяви до Європейського суду з прав людини має будь-яка особа, неурядова організація або група осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Звернення саме осіб, чії права були порушені і не відновлені іншими національними засобами юридичного захисту, є тим фільтром, який зможе запобігти знову ж таки надмірному перевантаженню органу конституційної юстиції. Зазначене знаходить своє підтвердження й у висновках Венеціанської комісії щодо Угорщини (абз. 51)¹⁵, Колишньої Югославської Республіки Македонія (абз. 9–10)¹⁶ та Киргизстану (абз. 87)¹⁷.

На противагу цьому норма Конституції України наділяє правом звернення із конституційною скаргою до Конституційного Суду України особу, щодо якої винесене остаточне судове рішення в її справі. Таке нечітке формулювання може призвести до того, що будь-яка сторона, яка бере участь у справі відповідно до процесуального законодавства, зможе звернутись до Конституційного Суду України. Це призведе не лише до надмірного перевантаження суду, а й знівелює виняткову функцію цього органу – конституційний контроль – та може перетворити його на чергову інстанцію оскарження, так званий «супер-Верховний суд». Про це неодноразово застерігалось Венеціанською комісією, приміром у висновку на проект змін до Конституції Туреччини (абз. 44)¹⁸.

Отже, можемо зробити такі висновки. Інститут конституційної скарги є інструментом прямого доступу до органу конституційної юстиції та слугує ефективним засобом поновлення порушених прав на національному рівні. Аналіз досліджень та висновків Венеціанської комісії стосовно конституційної скарги дає підстави виокремити низку стандартів, які впливають із загальноєвропейського розуміння прав та свобод людини і громадянина, механізмів їх захисту на національному і європейському рівнях та підтримуються усіма органами Ради Європи. До них належать стандарти стосовно:

- по-перше, *суб'єктів* звернення із конституційною скаргою – таким правом має бути наділено максимально широке коло осіб (як фізичних, так і юридичних), чії права чи свободи були порушені неконституційним актом;
- по-друге, *об'єктів* конституційної скарги – оскаржуватись можуть як неконституційний закон, так і акти органів виконавчої влади, судові рішення, тобто будь-який правовий акт, прийнятий стосовно суб'єкта звернення, яким порушено його права та свободи;
- по-третє, *строків* поновлення прав та свобод особи за конституційною скаргою – вони повинні бути розумними відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

– по-четверте, *вичерпання усіх інших ефективних засобів юридичного захисту на національному рівні* як умови звернення із конституційною скаргою.

Щодо перспектив реалізації згаданих стандартів в Україні, варто зауважити, що при цьому мають бути враховані національні особливості правової системи. Звичайно, найбільш привабливим з точки зору ефективності захисту прав та свобод виглядає німецький варіант конституційної скарги (модель повної скарги)¹⁹. Разом із тим, враховуючи кількість судових справ, що розглядаються щороку вищими судовими інстанціями в Україні, можна спрогнозувати перевантаження Конституційного Суду України аж до повного блокування його роботи у разі запровадження такої моделі. Тому варто погодитись із позицією А. Селіванова, що право конституційної скарги у нашій державі не повинно передбачати перевірки у Конституційному Суді України правозастосовної практики судів, а також законності та обґрунтованості судових рішень у конкретній цивільній, кримінальній чи адміністративній справі²⁰.

Підсумовуючи зауважимо, що запровадження згаданих стандартів конституційної скарги не є самоцілью, воно має привести до створення в Україні ефективного засобу юридичного захисту прав та свобод на національному рівні. Для цього, без сумніву, доведеться зробити ще багато кроків, проте перший і найважливіший з них уже здійснено.

¹ Бориславська О. М. Загальноєвропейські конституційні цінності як основа європейської моделі конституціоналізму / О. М. Бориславська // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 2. – С. 54–58.

² Конституція України від 28 червня 1996 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

³ Study On Individual Access To Constitutional Justice / CDL-AD(2010)039rev. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)039rev-e](http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)039rev-e)

⁴ Study On Individual Access To Constitutional Justice. – Вказана праця.

⁵ Opinion On The Draft Code Of Constitutional Procedure Of Bolivia / CDL-AD(2011)038 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)038-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)038-e)

⁶ Арутюнян Г. Індивідуальна конституційна скарга: європейські тенденції системного розвитку / Г. Арутюнян // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості та проблеми індивідуального доступу : матеріали міжнар. конф. (м. Київ, 16 вересня 2011 р.) / Конституційний Суд України; відп. ред. А. С. Головін. – К. : Логос, 2011. – С. 67–69.

⁷ Opinion on proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine / CDL-AD(2013)034 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)034-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)034-e)

⁸ Opinion On The Amendments To The Constitution Of Ukraine Regarding The Judiciary As Proposed By The Working Group Of The Constitutional Commission In July 2015 / CDL-AD(2015)026 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)026-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)026-e)

⁹ Opinion on the Draft Law on the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan adopted by the Commission at its 50th Plenary Session, Venice, 8–9 March 2002 / CDL-AD(2002)005-e : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)005-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)005-e)

¹⁰ Opinion on Act CLI of 2011 on the Constitutional Court of Hungary adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15–16 June 2012) / CDL-AD(2012)009-e : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)009-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)009-e)

¹¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

¹² Opinion on the Draft Law on the Constitutional Court of Montenegro, adopted by the Venice Commission at its 76th Plenary Session (Venice, 17–18 October 2008) / CDL-AD(2008)030-e : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)030-e)

¹³ Opinion on the seven amendments to the Constitution of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” concerning, in particular, the judicial Council, the competence of the Constitutional Court and special financial zones, adopted by the Venice Commission at its 100th Plenary Session (Rome, 10–11 October 2014) / CDL-AD(2014)026 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)026-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)026-e)

¹⁴ Report on the effectiveness of national remedies in respect of excessive length of proceedings adopted by the Venice Commission at its 69th Plenary Session (Venice, 15–16 December 2006) / CDL-AD (2006) 036rev : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2006\)036rev-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2006)036rev-e.aspx)

¹⁵ Opinion on three legal questions arising in the process of drafting the New Constitution of Hungary – Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011) / CDL-AD(2011)001-e : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)001-e)

¹⁶ Opinion on the seven amendments to the Constitution of “the former Yugoslav Republic of Macedonia” concerning, in particular, the judicial Council, the competence of the Constitutional Court and special financial zones, adopted by the Venice Commission at its 100th Plenary Session (Rome, 10–11 October 2014) / CDL-AD(2014)026 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)026-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)026-e)

¹⁷ Opinion on the draft Constitutional Law on introducing amendments and additions to the constitutional law on the Constitutional Chamber of the Supreme Court of the Kyrgyz Republic, adopted by the Venice Commission at its 99th Plenary Session (Venice, 13–14 June 2014), adopted by the Venice Commission at its 99th plenary session (Venice, 13–14 June 2014) / CDL-AD(2014)020 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)020-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)020-e)

¹⁸ Opinion on the Draft Constitutional Amendments with regard to the Constitutional Court of Turkey adopted by the Venice Commission at its 59th Plenary Session (Venice, 18–19 June 2004) / CDL-AD(2004)024 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2004\)024-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2004)024-e)

¹⁹ Study On Individual Access To Constitutional Justice / CDL-AD(2010)039rev: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)039rev-e](http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)039rev-e)

²⁰ Селіванов А. Конституційна скарга громадян в реаліях сучасності / А. Селіванов, П. Євграфов // Право України. – 2003. – № 4. – С. 85.

Резюме

Дубас В. В. Європейські стандарти конституційної скарги (за позиціями Венеціанської комісії).

Стаття присвячена дослідженню європейських стандартів конституційної скарги у дослідженнях Європейської комісії «За демократію через право». Автор виокремлює ключові позиції ефективної моделі конституційної скарги. У статті доведено, що примірною моделлю конституційної скарги є повна конституційна скарга, яка відповідає мінімальним європейським стандартам. Передусім це вимоги до суб'єктів, об'єктів звернення, строків поновлення прав та свобод особи та вичерпання усіх інших ефективних засобів юридичного захисту на національному рівні. При цьому баланс між національними інтересами, особливостями та національними механізмами захисту прав та свобод людини повинен бути збережений.

Ключові слова: конституційна скарга, європейські стандарти, Венеціанська комісія, Європейська комісія «За демократію через право».

Резюме

Дубас В. В. Европейские стандарты конституционной жалобы (по исследованиям Венецианской комиссии).

Статья посвящена исследованию европейских стандартов конституционной жалобы в исследованиях Европейской комиссии «За демократию через право». Автор выделяет ключевые позиции эффективной модели конституционной жалобы. В статье доказано, что примерной моделью конституционной жалобы является полная конституционная жалоба, которая соответствует минимальным европейским стандартам. Прежде всего, это требования к субъектам, объектам обращения, сроков восстановления прав и свобод лица и исчерпания всех эффективных средств правовой защиты на национальном уровне. При этом баланс между национальными интересами, особенностями и национальными механизмами защиты прав и свобод человека должен быть сохранен.

Ключевые слова: конституционная жалоба, европейские стандарты, Венецианская комиссия, Европейская комиссия «За демократию через право».

Summary

Dubas V. European Standards of constitutional complaint (the positions of the Venice Commission).

The article investigates the European standards of constitutional complaint in the research of The European Commission for Democracy through Law. The author distinguishes main opinions of the effective model of constitutional complaint. The approximate model is a full constitutional complaint that consort with the minimum European standards. First of all, it claims to subjects, objects application, terms of the restoration of rights and freedoms and the exhaustion of all other effective remedies at national level. Still, the balance between national interests, national characteristics and mechanisms of protection of rights and freedoms must be preserved.

Key words: constitutional complaint, European standards, the Venice Commission, The European Commission for Democracy through Law.

УДК 342.71

О. О. СПОДИНСЬКИЙ

Олександр Олександрович Сподинський, аспірант Національної академії внутрішніх справ

НАБУТТЯ І ПРИПИНЕННЯ (ПОЗБАВЛЕННЯ) ГРОМАДЯНСТВА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Сучасні політичні, економічні та законодавчі зміни в Україні зумовлюють нові виклики та необхідність врегулювання забезпечення прав і свобод людини, формування нових правових обов'язків членів українського суспільства. Наша держава вибрала для себе новий, європейський, шлях розвитку. Законодавчі акти, які починаючи з 24 серпня 1991 р., приймалися Верховною Радою у пострадянський період, встановлювали нові, демократичні відносини між членами суспільства, де найголовнішою цінністю є людина, її права та свободи. Це стосується і правового поля, де Україна виокремила для себе основні принципи, які використовують провідні демократичні, суверенні держави Європейського Союзу та світу, а саме: дотримання прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; демократичність; відкритість; гласність; забезпечення дотримання честі та гідності особи та інші. У зв'язку із цим виникла необхідність приведення українського законодавства до загальноєвропейських та світових вимог щодо врегулювання прав і свобод людини та громадянина.

Саме це наша держава виконувала і виконує дотепер. Було прийнято та ратифіковано такі міжнародно-правові акти, як «Загальна декларація з прав людини» від 10 грудня 1948 р., «Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» від 4 листопада 1950 р., «Європейська конвенція про громадянство» від 6 листопада 1997 р. та інші.

Сучасне українське законодавство, у тому числі з питань громадянства, у загальному відповідає вимогам та пріоритетам, які ставляться міжнародними договорами та нормативно-правовими актами провідних